

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

3-son (4- jild)

2024

SCIENCEPROBLEMS.UZ

**ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ
ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ**

№ 3 (4) - 2024

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2024

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

Турсунов Равшан Нормуратович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Холикулов Ахмаджон Боймаҳамматович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Габриэльян Софья Ивановна – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Миллий Университети.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Насирходжаева Дилафруз Сабитхановна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Остонокулов Азамат Абдукаримович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент молия институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Хожаев Азизхон Саидалохонович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Фарғона политехника институти

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакаров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Саидова Камола Усканбаевна – фалсафа фанлари доктори, “Tashkent International University of Education” халқаро университети;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Ўроқова Ойсулув Жамолиддиновна – фалсафа фанлари доктори, доцент, Андижон давлат тиббиёт институти, Ижтимоий-гуманитар фанлар кафедраси мудири;

Носирходжаева Гулнора Абдукаххаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳасанов Шавкат Аҳадович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Бахронова Дилрабо Келдиёровна – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Мирсанов Ғайбулло Қулмуродович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАР:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуротовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат ҳавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳакимов Комил Бахтиярович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Раҳматов Элёр Жумабоевич – юридик фанлар номзоди, Тошкент давлат юридик университети;

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Хашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Каюмова Насиба Ашуровна – педагогика фанлари доктори, профессор, Қарши давлат университети;

Тайланова Шохида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент;

Жуманиёзова Муҳайё Тожиевна – педагогика фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Ибрахимов Санжар Урунбаевич – педагогика фанлари доктори, Иқтисодиёт ва педагогика университети;

Жавлиева Шахноза Баходировна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети;

Бобомуротова Латофат Элмуродовна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Василя Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбаҳор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Шамшетова Анжим Караматдиновна – психология фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

Содиқова Шоҳида Мархабоевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атакулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).

МУНДАРИЖА

07.00.00 – ТАРИХ ФАНЛАРИ

Hamroyev Asliddin Umed o'g'li

“GULSHANUL MULUK” (“SHOHLAR GULSHANI”) ASARI – MANG'ITLAR HUKMRONLIGI DAVRI MUARRIXLIGI NAMUNASI 13-18

Bazarbayeva Shohsanam Muratovna

SIRDARYO VILOYATIDA VETERINARIYA SOHASIGA OID ISLOHOTLAR (XIX ASR OXIRI – XX ASR BOSHLARI) 19-23

Asadova Dilnoza Innatovna

O'ZBEKISTONDA RAQS SAN'ATI SOHASIDA KADLAR TAYYORLASH MASALASI TARIXI VA BUGUNI 24-28

Ҳайитов Умед Яҳёевич

ЎЗБЕКИСТОН ССР МУВАҚҚАТ ИНҚИЛОБИЙ ҚЎМИТАСИ (МАРКАЗИЙ РЕВКОМ)НИНГ ТАШКИЛ ТОПИШИ ВА ФАОЛИЯТИ 29-34

Омонова Сарвиноз Ориф қизи

ЎЗБЕКИСТОНДА СОВЕТ ДАВРИДА ЖИСМОНИЙ ТАРБИЯ ВА СПОРТНИНГ ҲОЛАТИ ... 35-42

08.00.00 – ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ

Алимханова Нигора Алимхановна

ТОВАР-МОДДИЙ ЗАХИРАЛАР АУДИТИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ 43-52

Mahmudova Dilafruz Hasanovna

KORPORATIV BOSHQARUVNING AYRIM NAZARIY JIHATLARI 53-60

Toxirov Akbarxon Toirxon o'g'li

SANOAT KORXONALARIDA IQTISODIY XAVFSIZLIKNING EKONOMETRIK MODELASHTIRISH 61-69

Меҳмоналиев Улугбек Эркинжон угли

СУЩНОСТЬ ОРГАНИЗАЦИИ СЛУЖБЫ ВНУТРЕННЕГО АУДИТА НА ПРЕДПРИЯТИЯХ . 70-75

Паязов Мурод Максудович

“ЎЗБЕКИСТОН ТЕМИР ЙЎЛЛАРИ” АЖДА ТРАНСФОРМАЦИЯЛАШ ЖАРАЁНЛАРИНИ АМАЛГА ОШИРИШ МЕТОДИКАСИ 76-86

Шадибекова Дилдор Абдурахмановна

ЛОГИСТИЧЕСКИЙ РЫНОК УЗБЕКИСТАНА И ПРОБЛЕМЫ ЕГО РАЗВИТИЯ 87-92

Malikova Dilrabo, Khudoiberdieva Maftunabonu

INNOVATIVE HR MANAGEMENT: NECESSITY AND METHODS OF APPLICATION 93-99

Мамажоновна Одинахон Алишер қизи

КОРХОНАЛАР БОШҚАРУВИДА ИННОВАЦИЯЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШ ЖАРАЁНЛАРИНИНГ РИВОЖЛАНИШ ТЕНДЕНЦИЯЛАРИ 100-106

Nozimov Eldor Anvarovich

ELEKTRON TIJORATNI RIVOJLANISHDA O'ZBEKISTON VA HORIIY DAVLATLARNING O'RNI 107-115

Буранова Жазира Эргаш қизи

ВЛИЯНИЕ ЦИФРОВИЗАЦИИ ЭКОНОМИКИ НА ИНКЛЮЗИВНЫЙ РОСТ ГОСУДАРСТВА 116-120

<i>Худойназаров Фахритдин Хаитович</i> КИЧИК БИЗНЕС ВА ХУСУСИЙ ТАДБИРКОРЛИК ФАОЛИЯТИДА РАҚАМЛИ ТЕХНОЛОГИЯЛАРНИНГ ИҚТИСОДИЙ АҲАМИЯТИ	121-127
<i>Бахтиёров Бобур Баходир ўғли</i> ТИЖОРAT БАНКЛАРИ РЕСУРСЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШ ВА БАНК ЛИКВИДЛИЛИГИНИ БОШҚАРИШНИНГ МЕТОДОЛОГИК АСОСЛАРИ	128-136
<i>Isomitdinova Gulbaxor Kurbonaliyevna</i> O'ZBEKISTON SHAROITIDA INVESTITSIYA RISKLARINI BOSHQARISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH	137-145
<i>Yuldashev Shadiyor Shuxrat o'g'li</i> OLIY TA'LIM O'QUV JARAYONLARIDA ZAMONAVIY VEB TEXNOLOGIYALARI INTEGRATSIYASI	146-150
<i>Baxtiyrov Asrorbek Azizjon o'g'li</i> TIJORAT BANKING KREDIT SIYOSATI ASOSLARI, UNING IQTISODIY MOHIYATI	151-159
<i>Saidov Shohruh Mirzo</i> SOCIO-ECONOMIC ANALYSIS OF CONDITIONS OF DEVELOPMENT OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS	160-169
<i>Kunduzova Kumrixon Ibragimovna</i> IQTISODIY RIVOJLANISHNING HOZIRGI BOSQICHIDA XO'JALIK YURITUVCHI SUBYEKTLAR FAOLIYATIDAGI JORIY AKTIVLAR TUSHUNCHASI VA UNING O'RNI	170-177
<i>Inomjon Matkarimov</i> AGROKIMYO BIOKIMYO XIZMATLARI IJTIMOYIY IQTISODIY SAMARADORLIGINI TA'MINLASHNING SWOT TAHLILI	178-183
09.00.00 – ФАЛСАФА ФАНЛАРИ	
<i>G'aybullayev Otabek Muxammadiyevich</i> JAMIYATDA ESTETIK MADANIYAT RIVOJLANISHINING FALSAFIY ASOSLARI	184-189
<i>Masharipova Gularam Kamilovna</i> MAHMUD IBN MUHAMMAD IBN UMAR AL-CHAG'MINIYNING «AL-MULAXXAS FI-L-HAY'A» RISOLASINING NUSXALARI VA QOZIZODA RUMIYNING SHARHI	190-198
<i>Абдуллаханова Гулбахор Саттаровна</i> ФИЛОСОФСКИЕ ВЗГЛЯДЫ ИБН СИНО И ИХ РОЛЬ В УКРЕПЛЕНИИ ДУХОВНО- ЦЕННОСТНЫХ ОСНОВ СОВРЕМЕННОГО РАЗВИТИЯ ЦИВИЛИЗАЦИИ	199-206
<i>Urinov Xushnudjon Abdulomitovich</i> TA'LIM VA KASB-HUNAR ISLOHOTLARI GENEZISI: KASBIY FAOLIYAT VA MEHNATGA MUNOSABATNING TARIXIY SHAKLLANISHI	207-220
<i>Азизкулов Акрам Абдурахмонович</i> ШАРҚШУНОС УИЛЬЯМ ЭРСКИН ТАДҚИҚОТЛАРИДА БОБУРИЙЛАР СУЛОЛАСИ ТАРИХИНИНГ ЁРИТИЛИШИ	221-227
<i>Kenjayev Ulug'bek Muratovich</i> BEFARQLIK HAQIDAGI FALSAFIY FIKRLAR RIVOJI	228-232
<i>G'aybullayeva Laylo Safarboyevna</i> MAHALLADA YOSHLAR SIYOSIY FAOLLIGINI OSHIRISHDA IJTIMOYIY-FALSAFIY RIVOJLANISH MASALALARI	233-238

<i>Xo'janova Tamara Jo'raevna</i> YOSHLAR MA'NAVİYATIGA TAHDID VA ULARDAN O'ZINI ONGLI HIMOYA QILISH KO'NIKMALARI	239-245
<i>Jabborova Saodat Sattorovna</i> MA'NAVİY SALOHİYATNING IJTIMOİY TARAQQIYOT MANBAI SIFATIDA XUSUSIYATLARI	246-252
<i>Xusanov G'olib Elmurodovich</i> O'ZBEK OILALARINING RIVOJLANISHIDA AXLOQIY TAFAKKUR MASALALARI	253-257
<i>Azzamxodjaeva Shaхноза Саидматмабoвна</i> МУСУЛЬМАНСКОЕ БОГОСЛОВИЕ, СВЯЩЕННЫЙ КОРАН И ТВОРЧЕСТВО НАВОИ В КОНТЕКСТЕ ФИЛОСОФСКОЙ КОМПАРАТИВИСТИКИ	258-265
<i>O'razov Bobir Baxtiyorovich</i> IJTIMOIY DAVLATNING NAZARIY VA METODOLOGIK ASOSLARI: VUJUDGA KELISH SHARTLARI, BELGILARI VA FUNKSIYALARI	266-270
<i>Qunishev Ulug'bek Ulashevich</i> NEMIS KLASSIK FALSAFASIDA JAMIYAT RIVOJLANISHIGA TA'SIR ETUVCHI AXLOQIY VA ESTETIK OMILLAR	271-275
<i>Turdiyoboev Bozor Xudoyberdievich</i> ЦИВИЛИЗАЦИЯЛАР ТАРИХИЙ ЯХЛИТЛИК НАМОЁН БЎЛИШ ШАКЛЛАРИ СИФАТИДА	276-282
<i>Kenjayeva Dilrabo Rominovna</i> MARKAZIY OSIYO MUTAFAKKIRLARI TA'LIMOTIDA O'ZLIKNI ANGLASH TUSHUNCHASI VA UNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	283-287
<i>Azamatova Gulrukh Islom qizi</i> SOCIOCULTURAL ASPECTS IN KARL POPPER'S PHILOSOPHY IN THE CONTEXT OF MODERN EDUCATION	288-293
<i>Toшпулатова Ширин Мухиддиновна</i> ЭТИЧЕСКИЕ ОРИЕНТИРЫ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ГРАЖДАНСКОЙ СЛУЖБЫ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН	294-302
<i>Yuldasheva Dilorom Yuldashevna</i> SCIENTIFIC ATTITUDE TO CONSCIOUSNESS AND ITS INFLUENCE ON THE FIELD OF EDUCATION	303-307
<i>Bekchanov Xudoybergan O'rinovich, Yusupova Firuza Hajiboy qizi,</i> <i>Yuliyeva Sohila Shuhrat qizi</i> МАКТАБГАЧА YOSHDAGI KATTA GURUH TARBIYALANUVCHILARDA IJTIMOİY VA KOMMUNIKATIV QOBILIYATNING RIVOJLANISHI	308-314

10.00.00 – ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ

<i>Ткебучава Ирина Георгиевна</i> ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ ФОРМИРОВАНИЯ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ СТУДЕНТОВ ПРИ ОБУЧЕНИИ ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ	315-320
<i>Ikromxonova Firuza Ikromovna, Jazira Nursultanqizi</i> TIPOLOGIK TAHLIL - KOMPOZITSIYA VA JANR (TARIXIY ASARLAR MISOLIDA)	321-327

Ashurova Maftuna Asqar qizi

LINGUACULTURAL PECULIARITIES OF THE CONCEPT “HAPPINESS” IN ENGLISH AND UZBEK LANGUAGES 328-334

Mustafayeva Saodat Burxanovna

SALIM ASHUR SHE’RLARIDA LINGVOMADANIY BIRLIKLAR VOSITASIDA VOQELIKNI BADIY TALQIN ETISH 335-340

Abdulxayeva Nodirabegim Ixtiyorjon qizi

DRAMATIK ASARLARNI TARJIMA QILISHDA LEKSIK-SEMANTIK, LINGVOKULTUROLOGIK MASALALAR 341-346

Xajiyeva Dilfuza Adambayevna

FOLKLOR VOSITALARINING ZAMONAVIY ADABIYOTDAGI O’RNI VA O’RGANILISHI 347-351

Jumanova Sevara Xolmurod qizi

KIYIM KECHAK NOMLARI TILNING BOYISH MANBAI SIFATIDA 352-356

Hojaliyev Ismail Tadjibayevich, Ismailova Sayyora Tolkinovna

MATN NAZARIYASINING SHAKLLANISHI 357-366

Abdullaev Ulmasbek Khairullayevich

LITERARY WORKS AS THE MOST IMPORTANT AND WELL-ACCLAIMED COMPONENTS OF THE CULTURAL HERITAGE OF THE NATION 367-370

Maxmudova Fotima Maqsud qizi

TYPES OF MEDIA TEXT LANGUAGE 371-375

Maxmudova Zuhra Maqsud qizi

BADIY TARJIMANING TILSHUNOSLIKDAGI AHAMIYATI 376-380

Davronova Zulfiya Boboyevna

UZBEK- FRENCH RELATIONS AS A BINDING PART OF INTERNATIONAL CULTURAL AND HISTORICAL EXPERIENCE 381-386

Hakimova Dilrabo Yo’ldoshovna

TERMINOLOGIYA SOHASINING TARIXI VA DOLZARB MUAMMOLARI XUSUSIDA 387-392

Мадрахимов Тулибай Абдукаримович

СЎЗЛАШУВ НУТҚИНИНГ ТИЛ ФУНКЦИОНАЛ ВАРИАНТЛАРИ ОРАСИДА ТУТГАН ЎРНИ 393-395

12.00.00 – ЮРИДИК ФАНЛАР

Ergashev Ikrom Abdurasulovich

SOLIQ INTIZOMINI BUZISH BILAN BOG’LIQ HUQUQBUZARLIKLAR UCHUN JAVOBGARLIKNING AYRIM JIHATLARINING ILMIY-NAZARIY TAHLILI 396-402

Куатбек Гулнар Куатбековна

ВОПРОСЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ МЕЖДУНАРОДНЫХ СТАНДАРТОВ ТРАНСПАРЕНТНОСТИ ПРЕДСТАВИТЕЛЬНЫХ ОРГАНОВ МЕСТНОЙ ВЛАСТИ 403-409

Jurayev Dilmurot Mukhtarovich

ANALYSIS OF THE LEGISLATION OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN ON ALTERNATIVE RESOLUTION OF DISPUTES ARISING FROM ADMINISTRATIVE AND PUBLIC LEGAL RELATIONS 410-415

Mirakhmedova Fazilat Khokim kizi

CRIMES OF MANUFACTURING AND SELLING PHARMACEUTICALS IN A WAY TO DANGER THE LIVES AND HEALTH OF INDIVIDUALS (Evaluation of Türkiye and Uzbekistan legal system) 416-428

Касимов Нодиржон Содикжонович

ҚАСДДАН ОДАМ ЎЛДИРИШ ЖИНОЯТЛАРИНИНГ УМУМИЙ ВИКТИМОЛОГИК ПРОФИЛАКТИКАСИНИ ТАШКИЛ ЭТИШ 429-438

Кутыбаева Елизавета Дуйсенбаевна, Есенбаев Джанибек Таирович

ЭКОЛОГИК ТУСДАГИ ФАВҚУЛОДДА ВАЗИЯТЛАРДАН МУҲОФАЗА ҚИЛИШНИНГ ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ 439-445

Джалилов Сардор Шавкатович

ҲУҚУҚ МАНБАЛАРИ ВА НОГИРОНЛИГИ БЎЛГАН ШАХСЛАРНИНГ ҲУҚУҚЛАРИНИ КОДИФИКАЦИЯ ҚИЛИШ ЖАРАЁНИ 446-453

13.00.00 - ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ

Mirzayev Qodir Toirovich

ZAMONAVIY XOR SAN'ATI TA'LIMINI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI 454-458

Васильченко Ольга Анатольевна

ИСТОРИЯ И МЕТОДОЛОГИЯ РАЗВИТИЯ ВОКАЛЬНО-ХОРОВОГО ИСКУССТВА В УЗБЕКИСТАНЕ 459-463

Эрназаров Алишер Эргашевич, Бекмурадов Зариф Хуррамович

ЎҚУВ МАШҒУЛОТЛАРИНИНГ МОДУЛЛИ ВА ЛОЙИХАЛАШТИРИЛГАН ТУРЛАРИ ҲАМДА АХБОРОТ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШ 464-470

Mattiyeva Feruza Begmatdulobovna

TARJIMONLIK MALAKASINI SHAKLLANTIRISHNING PSIXOLINGVISTIK VA DIDAKTIK XUSUSIYATLARI 471-477

Jurayev Bobomurod Tojiyevich

ABU ALI IBN SINO QARASHLARIDA TA'LIM-TARBIYA MASALALARI 478-482

Umurova Ma'rifat Yoshiyevna

XALQ QO'SHIQLARI VATANPARVARLIK TUYG'USINI RIVOJLANTIRISH VOSITASI SIFATIDA 483-486

Raxmanova Dildora Abdulxamid qizi

INGLIZ TILIDA AKADEMIK YOZUV TUSHUNCHASI VA UNING TALABALAR ILMIY FAOILIYATIDAGI AHAMIYATI 487-492

Rajabiy Aziz Xasanovich

VOKAL ARTISTI FAOLIYATIDA SAHNA MAHORATINING O'RNI 493-497

Omanov Rashid Sherqobilovich

O'QUVCHILARDA EKOLOGIK TAFAKKURNI SHAKLLANTIRISH JARAYONLARINI TO'G'RI TASHKIL ETISH 498-501

Салимов Ақром Хайитович

БЎЛАЖАК ЎҚИТУВЧИЛАРДА ОИЛА, МАҲАЛЛА ВА МАКТАБ ҲАМКОРЛИГИНИ АМАЛГА ОШИРИШНИНГ АФЗАЛЛИКЛАРИ 502-507

Mamatmurodov Sharofjon Khudoyarovich

TA'LIM SIFATINI OSHIRISHDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALARNING O'RNI 508-514

Ли Екатерина Владимировна

СИНЕРГЕТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ИННОВАЦИЙ И ИННОВАЦИОННОЙ

ДЕЯТЕЛЬНОСТИ 515-523

Ахмедова Нафиса Исаходжаевна, Азаматов Абдулло Исахўжа ўғли, Лутфуллина Румия Анваровна

ЁШ ТЕННИСЧИЛАРНИНГ ЖИСМОНИЙ ТАЙЁРГАРЛИГИНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА
ҲАРАКАТЛИ ЎЙИНЛАРНИНГ АҲАМИЯТИ 524-533

Очилова Мехрибон Суратовна, Хамроева Феруза Асроровна

АНАЛИЗ СОВРЕМЕННЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ПЛАТФОРМ И ИХ

КЛАССИФИКАЦИЯ 534-541

Amonov Mirjon Namozovich

IJTIMOIY PEDAGOGIK FAOLIYAT VA UNING ASOSIY FUNKSIYALARI 542-547

Sharipov Habibullo Abduqahhorovich

TALABALARNING IJODKORLIGINI RIVOJLANTIRISHDA MUSTAQIL TA'LIMNING O'RNI VA
AHAMIYATI 548-552

Yaxiyaxonova Muxiba Maxmudjonovna

RAQAMLI TA'LIM MUHITIDA BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINING IT SAVODXONLIGINI
OSHIRISH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH 553-560

Xakimova Gulshan Abdusalilovna

JISMONIY TARBIYA VOSITALARI ORQALI YOSH BOLALARNI SIFATLARINI
TARBIYALASH 561-565

Nazarov Rustam Irkinovich

TECHNOLOGY FOR DEVELOPING COMMUNICATIVE COMPETENCE OF STUDENTS IN HIGHER
TECHNICAL EDUCATION FIELDS (IN THE EXAMPLE OF ENGLISH LANGUAGE) 566-570

Muqimova Fotima Abduqaxor qizi, Muqimova Zuxra Abduqahor qizi

CHIZMACHILIK DARSLARIDA O'QUVCHILARNING GRAFIK SAVODXONLIGINI
RIVOJLANTIRISHDA O'YINLI TEXNOLOGIYALADAN FOYDALANISHNING
AFZALLIKLARI 571-576

Sulaymanova Dildora Nazarovna, Giyasova Shaxnoza Abdurafikovna

BO'LAJAK O'QITUVCHILARNING KREATIV TAFAKKURINI LOYIHAGA ASOSLANGAN O'QITISH
VOSITASIDA RIVOJLANTIRISH MODELI 577-585

Usmonova Matluba Nosirovna

O'QUVCHILARDA MILLIY VA UMUMINSONIY QADRIYATLARNI TARBIYALASH
METODIKASINING KREATIV PEDAGOGIK YONDASHUVI 586-590

Ustaev Abdurazzoq Qurbonovich

MILLIY KURASH SPORT TURINING FUNKSIYALARI VA MAQSADGA ERISHISHDAGI
VOSITALARI 591-596

Shoimqulova Nigina Xolmurodovna, Yadigarova Sitara Bahromovna

ADDRESSING CHALLENGES IN TEACHING ENGLISH IN CENTRAL ASIAN COUNTRIES: A
SCHOLARLY EXAMINATION 597-603

Yeshanov Marat Urazaliyevich

INGLIZ TILINI O'QITISHDA BO'LAJAK CHET TILI O'QITUVCHILARINING KOMMUNIKATIV
KOMPETENSIYASINI TAKOMILLASHTIRISHDA PRAGMATIKANING AHAMIYATI
LANGUAGE] 604-616

Tursunova Shahnoza Bekchanovna

JAMOATCHILIK FIKRINI SHAKLLANTIRISHDA JAMOATCHILIK BILAN ALOQALARNING
O'RNATISH 617-622

Atoyeva Gulshoda Rabimovna

OILADAGI ZO'RAVONLIKNING O'SMIR XULQIGA PSIXOLOGIK TA'SIRI 623-628

Musinova Ruxshona Yunusovna, Qurbonova Aziza Davlat qizi

JABRLANUVCHI SINDROMI, UNING ASOSIY SABABLARI VA BELGILARI 629-635

Jamolova Mokhigul Bakhtiorovna

METHODS OF DEVELOPING THE CRITICAL THINKING ABILITY OF PRIMARY CLASS
STUDENTS THROUGH FAIRY TALES 636-641

Mattiyeva Feruza Begmatdulobovna
Samarqand davlat chet tillar instituti
mustaqil tadqiqotchisi
feruzamattiyeva@gmail.com

TARJIMONLIK MALAKASINI SHAKLLANTIRISHNING PSIXOLINGVISTIK VA DIDAKTIK XUSUSIYATLARI

Annotatsiya. Chet tillar bo'yicha davlat ta'lim standartini tayyorlash bo'yicha asosiy normativ-huquqiy hujjatlar. Davlat ta'lim standarti chet tillarini o'qitishda kommunikativ-faollik, o'quvchiga yo'naltirilgan, integrativ va kompetensiyaga asoslangan yondashuvga asoslanadi. Tillarni bilish tizimini takomillashtirish, TestDAFni izchil amalga oshirish dialektik rivojlanishni nazarda tutadi. Chet tillarni o'rganish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari. Talablar tarjima turlariga - yozma va og'zaki shaklga bo'linmaydi. ST sohasidagi talablar kichik bo'limida xalqaro konferensiyalarda sinxron, vizual, ketma-ket tarjimani amalga oshirish. Tizimli bilimga ega bo'lish, dunyoqarashini rivojlantirish. jamiyat va tabiatda ro'y berayotgan jarayon va hodisalar haqida yaxlit tushunchaga ega bo'lish. Mustaqil ravishda yangi bilimlarni egallash, ular ustida ishlash va ilmiy faoliyatni ilmiy asosda tashkil qila olish. Tarjimaning nazariy asoslarini, tarjimaning grammatik, leksik, frazeologik, stilistik va pragmatik muammolarini, tarjima turlarini bilish, leksik kompetensiyaga ega bo'lish, tarjimaning asosiy usullarini egallash.

Kalit so'zlar: tarjima, TestDAF, xalqaro, mustaqil, jamiyat, vizual, yaxlit, til.

Mattieva Feruza Begmatdulobovna
Samarkand State Institute of Foreign Languages
independent researcher

PSYCHOLINGUISTIC AND DIDACTIC CHARACTERISTICS OF THE FORMATION OF TRANSLATION SKILLS

Abstract. The main legal documents on the preparation of the state educational standard for foreign languages. The state educational standard is based on a communicative-active, student-oriented, integrative and competence-based approach to teaching foreign languages. Improving the system of knowledge of languages, consistent implementation of TestDAF implies dialectical development. Measures to further improve the system of learning foreign languages. Requirements are not divided into types of translation - written and oral. Implementation of simultaneous, visual, consecutive interpretation at international conferences in the sub-section of requirements in the field of ST. To acquire systematic knowledge, to develop a worldview. to have a comprehensive understanding of the processes and events occurring in society and nature. Ability to independently acquire new knowledge, work on it and organize scientific activity on a scientific basis. Knowing the theoretical foundations of translation, grammatical, lexical, phraseological, stylistic and pragmatic problems of translation, types of translation, acquiring lexical competence, mastering the main methods of translation.

Keywords: translation, TestDAF, international, independent, community, visual, holistic, language.

Маттеева Феруза Бегматдулобовна
Самаркандский государственный институт иностранных языков
независимый исследователь

ПСИХОЛИНГВИСТИЧЕСКИЕ И ДИДАКТИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ ПЕРЕВОДЧЕСКИХ НАВЫКОВ

Аннотация. Основные нормативные документы по подготовке государственного образовательного стандарта по иностранным языкам. Государственный образовательный стандарт основан на коммуникативно-деятельном, личностно-ориентированном, интегративном и компетентностном подходе к обучению иностранным языкам. Совершенствование системы знания языков, последовательное внедрение TestDAF предполагает диалектическое развитие. Меры по дальнейшему совершенствованию системы изучения иностранных языков. Требования не делятся на виды перевода – письменный и устный. Осуществление синхронного, визуального, последовательного перевода на международных конференциях по подразделу требований в области ST. Приобретать систематические знания, формировать мировоззрение. иметь комплексное представление о процессах и событиях, происходящих в обществе и природе. Способность самостоятельно приобретать новые знания, работать над ними и организовывать научную деятельность на научной основе. Знание теоретических основ перевода, грамматических, лексических, фразеологических, стилистических и прагматических проблем перевода, видов перевода, приобретение лексической компетенции, овладение основными приемами перевода.

Ключевые слова: перевод, TestDAF, международный, независимый, сообщество, визуальный, целостный, язык.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V4SI1Y2024N66>

Kirish. KKTni (ketma-ket tarjima) o'qitishda chet tilini o'zlashtirishga alohida e'tibor qaratish lozim. Uzluksiz ta'lim tizimining chet tillari bo'yicha yagona davlat ta'lim standarti 2013-yilda O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi tomonidan tasdiqlangan. Chet tillar bo'yicha davlat ta'lim standartini tayyorlash bo'yicha asosiy normativ-huquqiy hujjatlar quyidagilardir: O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, BMTning Bola huquqlari to'g'risidagi konventsiyasi, "Ta'lim to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi qonunlari, "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi to'g'risida"; O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2012-yil 10-dekabrda "Chet tillarni o'rganish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-1875-son qarori. Davlat ta'lim standarti chet tillarini o'qitishda kommunikativ-faollik, o'quvchiga yo'naltirilgan, integrativ va kompetensiyaga asoslangan yondashuvga asoslanadi [1, 2]. TestDAF samaradorligini F.M. Rashidova "O'zbekiston uzluksiz ta'lim tizimiga TestDAFni joriy etishning konseptual-metodik asoslarini takomillashtirish (nemis tili misolida)" dissertatsiya tadqiqotida: "Tillarni bilish tizimini takomillashtirish, TestDAFni izchil amalga oshirish dialektik rivojlanishni nazarda tutadi [3]".

5120200 – Tarjima nazariyasi va amaliyoti (roman-german tillari) mutaxassisligi bo'yicha Davlat ta'lim standarti (DTS) (ta'lim yo'nalishiga qo'yiladigan malaka talablari) ta'lim yo'nalishi bo'yicha bakalavriyat darajasini olish uchun umumiy talablar to'g'risidagi ma'lumotlarni o'z ichiga oladi. Ular bakalavr darajasiga qo'yiladigan umumiy talablar, tarjima sohasida ta'lim bakalavriyatiga qo'yiladigan amaldagi malaka talablari, tarjima va kadrlar tayyorlash sohasidagi talablar, kasbiy mahorat va tashkiliy-boshqaruv faoliyati, shuningdek, ilmiy-tadqiqot sohasidagi talablardan iborat.

Ta'kidlash joizki, talablar tarjima turlariga - yozma va og'zaki shaklga bo'linmaydi, balki 5120200 - Tarjima nazariyasi va amaliyoti (roman-german tillari) yo'nalishi bitiruvchilari uchun zarur bo'lgan ko'nikmalar majmuini ifodalaydi. ST sohasidagi talablar kichik bo'limida xalqaro konferensiyalarda sinxron, vizual, ketma-ket tarjimani amalga oshirish haqida gapiriladi.

Katta (3-4) kurs talabalarida ITT ko'nikmalari quyidagilarni o'z ichiga olishi kerak deb hisoblaymiz:

- tizimli bilimga ega bo'lish, dunyoqarashini rivojlantirish, gumanitar va ijtimoiy-iqtisodiy fanlar asoslarini, davlat siyosatining dolzarb yo'nalishlari va tendensiyalarining dolzarb masalalarini bilish, ijtimoiy muammo va jarayonlarni mustaqil tahlil qila olish;

- jamiyat va tabiatda ro'y berayotgan jarayon va hodisalar haqida yaxlit tushunchaga ega bo'lish, tabiat va jamiyat haqidagi bilimlarni egallash va ulardan zamonaviy hayotda va kasbiy faoliyatda foydalanish;

- mustaqil ravishda yangi bilimlarni egallash, ular ustida ishlash va ilmiy faoliyatni ilmiy asosda tashkil qila olish;

- tarjimaning nazariy asoslarini, tarjimaning grammatik, leksik, frazeologik, stilistik va pragmatik muammolarini, tarjima turlarini bilish, leksik kompetensiyaga ega bo'lish, tarjimaning asosiy usullarini egallash.

Muhokama. 5120200 – Tarjima nazariyasi va amaliyoti ixtisosligi bo'yicha KKT uchun o'quv rejasida ketma-ket tarjima sohasida nazariy bilim va amaliy ko'nikmalar olishga asosiy e'tibor qaratilgan; shuningdek, ketma-ket tarjimonning majburiy vakolatlari bo'lgan boy so'z boyligi va asosiy bilimlarni rivojlantirishni rejalashtirmoqda.

Tarjimonlarni tayyorlash tarjimonlik fanining asosiy muammolaridan biridir. Ketma-ket tarjimaning "ta'lim paradigmasi", yuqorida aytib o'tilganidek, 20-asrning oxirlarida paydo bo'lgan bo'lsa-da, kasbiy sohalarining o'sib borayotgan xilma-xilligi standart o'qitish va pedagogik yondashuv g'oyasini shubha ostiga qo'ydi [4].

"Nemis tilidagi ketma-ket tarjima" fani bo'yicha dasturning maqsadlari lingvistik, kommunikativ, diskursiv, texnik va axborot ko'nikmalarini, tarjima o'zgarishlarini bilish va tarjima kursivini yozish ko'nikmalarini shakllantirish va bilimlarni olishdan iborat. Yuqori sinf talabalari uchun dasturning asosiy nazariy qismi ST o'qitishning har bir darajasiga qo'yiladigan talablarga muvofiq tuzilgan. Dastur bo'limlarida "Nemis tilidan ketma-ket tarjimonlikka kirish", "Keyingi tilga tarjimonlik va uning ahamiyati", "Keyingi tarjima va uning xususiyatlari", "Tarjima mahoratini oshirish bo'yicha foydali maslahatlar", "Nemis tilidan ketma-ket tarjima qilishning asosiy tamoyillari" kabi bandlar o'rin olgan. O'zbek (nemis tilidan rus tiliga va aksincha)", "Og'zaki tarjimani amalga oshirishda frazeologik birliklarni tarjima qilish usullari" va boshqalar.

Ammo shuni ta'kidlash kerakki, birinchidan, KKT ko'p jihatdan amaliyot va shuning uchun amaliy mashg'ulotlar orqali rivojlanadigan faoliyatdir. Shundan kelib chiqqan holda, TS(ta'lim standart) uchun o'quv dasturlari yuqori kurslarda (3-4) ko'rsatish ma'lumotlarni va amaliyotga qaratilgan mashqlarni o'z ichiga oladi, chunki ular tarjima nazariyasi asoslarini kichik o'qish yillarida olgan. Ammo shuni ta'kidlash kerakki, ma'lum bir nazariy asossiz malakali ketma-ket tarjimon bo'lish mumkin emas. Dasturning nazariy qismini to'ldirish zarur, deb hisoblaymiz.

Ikkinchidan, biz ba'zi oliy o'quv yurtlari (SamGIIA) TS o'quv rejasida STga bag'ishlangan bo'limlar mavjudligini ta'kidladik, bu esa ketma-ket tarjimonlarni tayyorlashga ta'sir qilishi mumkin. Shubhasiz, bu 2 ta tarjimon juda yaqin va ko'pincha tarjimonlar ikkala rejimda ham ishlaydi, ammo shuni unutmaslik kerakki, har bir tarjima turi o'ziga xos zarur mahorat va qoidalarga ega. Shunga asoslanib, ST bilan bog'liq mavzular shaxsiy o'quv dasturiga kiritilmasligi kerak deb hisoblaymiz.

Natija. Yuqorida ta'kidlab o'tilganidek, KKT amaliy ko'nikmalarni rivojlantirishga qaratilgan va natijada dasturning amaliy qismi eng kengdir. Unda nutqni rivojlantirish, so'z

boyligini to'ldirish (barqaror iboralar), tarjima ko'nikmalarini yaxshilash va asosiy bilimlarni rivojlantirish uchun mashqlar mavjud. Xotira va kursiv yozishni o'rgatish uchun mashqlar ham mavjud, ammo ular ketma-ket tarjimonda xotira va kursiv yozish ko'nikmalarini rivojlantirish talablariga to'liq javob bermaydi. Shu sababli, ushbu amaliyot sohasini rivojlantirish kerak, chunki u ketma-ket tarjimon faoliyatining asosidir. Shuningdek, amaliy qismda ketma-ket tarjimonning boshqa psixofiziologik ma'lumotlarini - nafas olish, ovoz balandligi va ovozni sozlash, nutq ravshanligi, diksiyani rivojlantirish uchun mashqlar yo'q. Ushbu ko'nikmalar ST sohasida ishlash uchun zarurdir, chunki tarjimon ko'pincha to'g'ridan-to'g'ri tinglovchilar bilan gaplashadi, bu esa uni baland ovozda va aniq gapirishga majbur qiladi. Ketma-ket tarjimonning ushbu ish holatidan kelib chiqadiki, amaliyotda tarjimon stressli vaziyatlarda bo'lishi kerak, shuning uchun o'quv jarayonida talabalar uchun imkon qadar tez-tez real sharoitlarga yaqin sharoitlarni yaratish kerak. Talabalar sezgirlik, ishonch va stressga chidamlilikni rivojlantirishlari kerak. Va nihoyat, dastur vizualizatsiya va aqliy tasvir mashqlarini o'z ichiga olmaydi. Bu yerda shuni ta'kidlash kerakki, vizualizatsiya - bu xabarni yetkazish uchun tasvirlar, diagrammalar yoki animatsiyalarni yaratishning har qanday usuli, ya'ni bu olingan ma'lumotlarni vizual tasvirlar shaklida taqdim etish usulidir. Biz taxmin qilamizki, bu mashqlar tarjimonlarda xotiraning rivojlanishiga hissa qo'shadi, shuning uchun tarjimondan olingan ma'lumotlarni eslab qolish osonroq bo'ladi, chunki u (a) uni olingan shaklda emas, balki eslab qolish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Yuqori kurslarda ushbu fan 4 o'quv semestriga 5 va 6 semestrlar uchun 152 soat va 7 va 8 semestrlar uchun 88 soat (O'zSUM), 7 va 8 semestrlar uchun 214 soat (SamDChTI) uchun mo'ljallangan bo'lib, "Keyingi bosqich" fanidir. (Ketma-ket tarjima)". Mustaqil ish uchun ham soatlar ajratilgan: 3-kurs uchun 150 soat, 4-kurs uchun 176 soat (O'zDUVL), 4-kurs uchun 164 soat (SamGIYA).

Xalqaro miqyosda ham tarjimonlarni, ham tarjimonlarni tayyorlash so'nggi asrda ancha yaxshilandi [5]. Mutaxassislarni tizimli tayyorlashga bo'lgan talab ortib borayotganidan kelib chiqib, tarjimonlik va tarjimonlik ta'lim muassasalari sonining tez sur'atlar bilan ko'paygani eng katta o'zgarishlardan biridir. D. Kelli va A. Martin ma'lumotlariga ko'ra, 2006 -yilga kelib dunyoning 63 davlatidagi universitetlar tarjimonlarni tayyorlash uchun 380 ta dastur taklif qilgan bo'lsa, 1960- yilda atigi 49 ta dastur mavjud edi [6]. Bugungi kunga qadar O'zbekiston oliy ta'lim muassasalarining rus va o'zbek tillarida olib boriladigan sinflarda TFni o'qitishga mo'ljallangan o'quv-uslubiy majmua va o'quv dasturlari O. Mo'minovning "Keyingi tarjima bo'yicha darslik" [7] asosida yaratilgan. 3 tildagi kirish, KKT tarixi, xususiyatlari, madaniyatning KKTga ta'siri haqida hikoya qiluvchi nazariy bo'lim, shuningdek tarjima stenografiyasidan iborat. Undan so'ng darslikning amaliy qismi turli mavzularda og'zaki ST uchun mashqlarni o'z ichiga oladi: biznes muzokaralari, brifinglar, konferensiyalarda tarjima, rasmiy nutq tarjimasi, delegatsiyalar hamrohligidagi tarjima (eskort tarjimasi), an'analar doirasidagi tarjima, urf-odatlar va milliy xususiyatlar, taqdimotlar tarjimasi, elchixonalarda tarjima, Birlashgan Millatlar Tashkiloti faoliyati doirasidagi tarjima, shuningdek, eng ko'p ishlatiladigan iboralar tarjimasi.

Darslikda tinglash uchun mashqlar va audio yozuvlar mavjud. Rus va o'zbek tillariga tarjima qilingan iboralar, shuningdek, nemis, rus va o'zbek tillariga tarjima qilish uchun ommaviy nutqlar matnlari mavjud.

Bizning fikrimizcha, ushbu darslikda materialni an'anaviy mexanik va bir xilda ko'rsatishdan qochgan bo'lishiga qaramay, u hali ham bir qator kamchiliklarga ega va uni takomillashtirish zarur. Unda xotirani o'rgatish, aqliy tasvirlarni yaratish uchun mashqlar yo'q, shuningdek, interaktiv mashqlar va video materiallar, ya'ni darslikda an'anaviy mashqlar va topshiriqlar mavjud, ammo u o'qituvchidan qo'shimchalar talab qiladi. Shuningdek, mualliflari E. Muratova va N. Maxmudovalar bo'lgan "Magistrlar uchun nemis tili. Qiziqarli mavzular". Ushbu darslikda ST ni o'rgatish uchun ishlatilishi mumkin bo'lgan tarjima qilish uchun haqiqiy matnlar va materiallar, mashqlar mavjud [8].

Asosan, darslikdan foydalanish bilan bir qatorda, o'qituvchilar muayyan mavzu bo'yicha amaliy materialni mustaqil ravishda tanlaydilar [9].

"Izchil tarjima" kursining "Amaliy tarjima (nemis tili)" fanidan o'quv dasturlari hamda darslik va amaliy materiallar tahlili natijalari shuni ko'rsatdiki:

- o'quv dasturlari va darsliklarda psixofiziologik ma'lumotlarni o'rgatish, vizualizatsiya va aqliy tasvirlarni yaratish mashqlari, shuningdek, KKTni real tarjima sharoitida o'rgatish mashqlari mavjud emas.

- darsliklar STmaxsus tarjimon uchun zarur bo'lgan kompetensiyalarga to'liq javob bermaydi, o'qituvchi tomonidan alohida qo'shimchalar kiritishni talab qiladi (buning uchun o'qituvchilarning tarjimon sifatidagi tajribaga ega bo'lishi talab etiladi).

- mashqlar tizimlashtirilmagan va asosan lug'at va texnik ko'nikmalarni rivojlantirishga qaratilgan.

Shunday qilib, bizning tahlilimiz shuni ko'rsatadiki, o'rganilayotgan sohadagi dasturlar va CES zarur elementlarga ega, ammo ITTni o'qitish va ST maxsus tarjimonlarni tayyorlashni yaxshilash uchun ba'zi o'zgartirish va qo'shimchalar kiritishni talab qiladi [10].

O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim muassasalarining tarjimonlik amaliyoti bo'yicha 27 nafar o'qituvchilari o'rtasida o'tkazilgan yozma so'rov natijalariga ko'ra quyidagilar aniqlandi:

- STda suhbatlashgan o'qituvchilarning katta qismi kamida 10-15 yillik ish stajiga ega, qolganlari esa 5 yilgacha bo'lgan ish stajiga ega, afsuski, ularning faqat bir qismi tarjima sohasida tajribaga ega bo'ladi;

- so'rovda qatnashgan o'qituvchilarning yarmi STni mustaqil fan deb bilishadi;

- ko'pchilik o'qituvchilar o'z o'quvchilariga tarjima turlari orasidagi farqni tushuntiradilar;

- o'qituvchilar KKT darslarida darsliklardan tez-tez yoki kamdan-kam foydalanadilar;

- o'qituvchilar darsda tarqatma materiallardan foydalanadilar;

- ko'pchilik o'qituvchilar tarjima darslariga tayyorgarlik ko'rayotganda doimo internetdan foydalanadilar;

- o'qituvchilar tarjima darslariga kompyuter qurilmalaridan tez-tez foydalanishadi;

- ko'pchilik o'qituvchilar tarjimoni o'qitishda ko'pincha o'zlarining texnologiyasidan foydalanadilar;

- o'qituvchilar talabalar KKTni amalga oshirishda kamdan-kam muammolarga duch kelishlari haqida javob berishdi;

- ko'pchilik o'qituvchilar tarjimada tez-tez mashq qilishlarini aytishdi.

Shuningdek, o'qituvchilar o'rtasida og'zaki so'rov (suhbat) o'tkazildi, unda har biriga 5-7 tadan savol berildi. Ushbu so'rov natijalari quyidagilarni aniqladi:

– yozma so'rovnoma ko'pchilik o'qituvchilar tarjima o'qitish texnologiyasidan foydalanishlari haqida javob bergan bo'lsalar ham, suhbat davomida ulardan faqat bir nechta o'z o'qitish texnologiyasini tavsiflab bera olgan;

– psixofiziologik ma'lumotlarni rivojlantirish uchun mashqlar (stressga chidamlilik, nutqning balandligi va ravshanligi, yaxshi xotira, quloq orqali nutqni aniq idrok etish) haqidagi savolga o'qituvchilar talabalar bilan deyarli hech qachon bunday mashqlarni bajarmaganliklarini va bu kompetensiyani hisobga olishmaganligini aytdilar. Shu bilan birga, o'qituvchilar reaksiyani o'rgatish uchun mashqlarni bajarish kerakligini ta'kidladilar, ammo stressga chidamlilikni o'rgatish uchun mashqlar bajarilmadi.

– respondentlar tarjimonlik tajribasiga ega bo'lmagani uchun tarjimoni o'qitishda tarjima uchun real sharoit yaratish haqidagi savolga ham javob berishda qiynalgan (qiyinchiliklar bunday mashqlarni qanday tashkil etish va ko'nikmalarni o'rgatish bo'yicha bilimsizlikdan kelib chiqqan) edi.

Xulosa. Shunday qilib, tajriba tariqasida o'tkazilgan oliy ta'lim muassasalarining tarjima amaliyoti o'qituvchilari o'rtasida o'tkazilgan so'rov natijalari shuni ko'rsatadiki, KKTni real sharoit yaratish orqali o'qitish texnologiyasi ilgari o'quv jarayonida qo'llanilmay kelingan.

Tarjimoni o'rgatishda asosiy e'tibor faqat eslatma olishga beriladi va o'quv dasturlari o'quv jarayonini tizimli boshqarish darajasi bilan farqlanadi. Biroq, xotirani talqin qilish mashqlari kursiv yozuv tizimini yaratishdan oldin bo'lishi kerakligi to'g'risida konsensus mavjud. Ko'pchilik o'qituvchilar eslatmalarni tarjimon xotirasini asl tilda yanada kengroq yoki batafsilroq ifodalash uchun qo'llab-quvvatlashning eng moslashtirilgan usuli deb bilishsa-da, ba'zi tamoyillar va ko'rsatmalar keng tarqalgan. Xalqaro konferensiyalar uchun tarjimonlarni tayyorlashda asosiy e'tibor simultane tarjimon uslubiga qaratilgan bo'lib, u ham ko'pincha kognitiv nuqtai nazardan ko'plab tadqiqotlarni jalb qiladi. Biroq, PP va unga hamroh bo'lgan jarayonlar o'rganish uchun muhim emas.

F.Axmatova Guliston davlat universitetining ketma-ket tarjima fani o'qituvchisidir. Uning pedagogik tajribasi 7 yil. Uning fikricha, ketma-ket tarjimonlikni o'rgatishda materialni to'g'ri tanlash muhim ahamiyat kasb etadi, ya'ni o'quvchilar tilining darajasini, ma'lum bir darsda ketma-ket tarjimonlikning qaysi turiga o'rgatilganligini (yozuvli yoki yozuvsiz ketma-ket tarjimonlik) hisobga olish zarur.

F.Axmatovanning ta'kidlashicha, eng boshida o'quvchilarga notalarsiz ketma-ket talqin qilishni o'rgatish, shu bilan birga, ikki-to'rt daqiqa davom etadigan material tanlanishi kerak, va treningning keyingi bosqichida siz to'rt-besh daqiqa davom etadigan materiallarni tanlashingiz kerak, chunki bu bosqichda talaba yozuvlar bilan ketma-ket tarjimoni mashq qila oladi. F.Axmatova notalarsiz ketma-ket talqin qilishni o'rgatishda tarjimada asl nusxadagi ma'lumotlar va tafsilotlarni saqlashga, notalar bilan ketma-ket talqin qilishni o'rgatishda esa kursiv yozishga, yozuvlarni yuritishda belgilardan foydalanishga alohida e'tibor beradi. Talabaning yozuvlari yordamida asl matnni tiklash imkoniyati ham yaratiladi. Uning fikricha, ketma-ket tarjimonlikka o'rgatishning muhim jihatlaridan biri o'quvchilarning turli sohalaridagi boshlang'ich bilimlarini kengaytirishdir. Albatta, har kungi mashg'ulotlar ketma-ket tarjima ko'nikmalarini egallashning ajralmas qismidir. G.Qurbonnazarovanning ish tajribasi bilan qiziqdim. Mashg'ulotlarni kuzatish jarayonida o'qituvchi KKTni o'rgatish uchun haqiqiy materiallardan (matnlar, videolar, audio yozuvlar) foydalanishini ta'kidladi.

O'qituvchi asosiy e'tiborni o'quvchilarning so'z boyligini taklif qilingan materiallardan turg'un iboralar, atamalar bilan to'ldirishga qaratadi. Dars shartli ravishda bir necha bosqichlarga bo'linadi. Birinchidan, o'qituvchi talabalar bilan birgalikda tanlangan materialni o'rganadi, so'ngra talabalar ketma-ket tarjimini amalga oshiradilar. Keyingi bosqichda tarjimaning muhokamasi o'tkaziladi, talabalar bir-birlariga sharhlar berishadi, bu esa tanqidiy fikrlashni rivojlantirishga yordam beradi va o'quvchilarga xatolarini sezish imkonini beradi.

Адабиётлар/Литература/References:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga Murojaatnomasi (O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Mirziyoevning 2017 yil 22 dekabr Oliy Majlisga murojaatnomasi) // Pravda Vostoka, 2017 yil 23 dekabr. - 248-son (28706).
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 20-apreldagi "Oliy ta'lim tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-2909-son Farmoni;
3. Шарипов Ж. Бадий таржималар ва мохир таржимонлар. – Т.: Фан, 1978.
4. Bao Chuanyun. Pedagogy // The Routledge handbook of interpreting, ed. Holly Mikkelsen, and Renée Jourdenais. London: Routledge, 2015. – p. 400–416.
5. Robinson D. Übersetzer werden: eine Einführung in die Theorie und Praxis der Übersetzung. // London: New York: Routledge, 2003. S. 302.
6. Kelly Dorothy und Catherine Way. 2007. Leitartikel: Zum Start von ITT. Der Dolmetscher- und Übersetzertrainer 1 (1): PP. 1–13.
7. Muminov O.A Guide to Consecutive Translation // Tashkent: Tafakkur Bo'stoni, 2013
8. Muratova E., Makhmudova N. English for Masters. Hot Topics // Tashkent, 2011
9. Xoshimova D.U. Rus tilining zamonaviy faoliyati va tillararo o'zaro ta'sirlar kontekstida lakunalarni o'rganish uchun lingvodidaktik asoslar: Dis. ... dok. ped. Fanlar. - Toshkent, 2007
10. I.G'afurov, O.Mo'minov, N.Qambarov "TARJIMA NAZARIYASI" «Tafakkur Bo'stoni» «Tafakkur Bo'stoni» Toshkent - 2012

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 3 (4) – 2024

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

**Ижтимоий-гуманитар фанларнинг
долзарб муаммолари**” электрон
журнали 2020 йил 6 август куни 1368-
сонли гувоҳнома билан давлат
рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой
тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-
уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).